

No

VERBINDING

2

juni 2023

GROTE EN TRAGE VRAGEN

Over grond, verdienmodellen
en vertrouwen

BEDRIJFSOPVOLGING

Bij boer en profet

OP DE KOFFIE BIJ

Arie en Jochem
Noordermeer

RECENSIE:

Levenslessen

cgmv vakorganisatie

Colofon

VERBINDING, JAARGANG 8, NUMMER 2, JUNI 2023

Verbinding is het informatiemagazine van Christen Contact Agrarisch (CCA) en CGMV agrariërs. CCA is een christelijke vereniging van leden die zich met de agrarische sector verbonden voelen. CCA ondersteunt bij het maken van rechtvaardige keuzes, thuis, op het werk en in het bedrijf. CGMV is een vakorganisatie voor christenen waarbinnen agrariërs verenigd zijn. Verbinding verschijnt vier keer per jaar.

REDACTIE
Wiggele Oosterhoff (CCA)

KLANKBORDGROEP REDACTIE
Jan Overeem (CCA)

EINDREDACTIE
Ineke Evink

DRUKWERK EN DISTRIBUTIE:
Drukkerij Van Dijk, Meppel

REDACTIEADRES CGMV
CGMV agrariërs
E: redactie@cgm.nl

REDACTIEADRES CCA
Wiggele Oosterhoff
E: wiggele@oosterhoff-consult.nl

SECRETARIAAT CCA
Graaf van Lyndenlaan 25
3771 JB Barneveld
T: 0342 – 42 41 13
E: info@cca-nederland.nl
W: www.cca-nederland.nl

SECRETARIAAT CGMV
Hanzelaan 342
8017 JL Zwolle
T: 038 – 42 54 379
E: info@cgm.nl
W: www.cgm.nl/agrariërs

ADVERTENTIES
Eddy Morren
T: 0318 – 25 30 20 of 0623056672
E: info@morrenmedia.nl

VERANTWOORDELIJKHEID

Aan artikelen en rubrieken wordt de grootst mogelijke zorg besteed, maar de ervaring leert dat fouten nooit helemaal zijn te voorkomen. Daarom kan geen verantwoordelijkheid worden aanvaard voor eventueel onvoorziene gevolgen, veroorzaakt door fouten in gegevens die door derden zijn aangeleverd. Standpunten, verwoord in artikelen en interviews door derden, hoeven niet overeen te komen met de standpunten van CCA en CGMV. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ABONNEMENTEN

U kunt een abonnement op het blad nemen door lid te worden van CCA of CGMV agrariërs (of beide). Op de websites (www.cgm.nl en www.cca.nl) staat hoe u zich kunt aanmelden als nieuw lid. Het lidmaatschap van het CCA kost € 80,- per jaar (€ 75,- bij automatische incasso); bij CGMV agrariërs hangt de contributie af van het inkomen. Ook kunt u een los abonnement nemen voor € 25,- per jaar.

Overdenking

ZIEN WE NOG PERSPECTIEF?

Op het moment dat ik dit stukje schrijf is net bekend geworden dat het Landbouwakkoord dat gepresenteerd zou worden onvoldoende draagvlak en perspectief biedt voor de landbouw. Over negen dagen moet duidelijk zijn of het laatste voorstel wel genoeg perspectief zal bieden.

In ons leven kunnen we niet zonder perspectief. In ons persoonlijk leven niet, in de agrarische sector niet. Bedrijfsovername heeft al helemaal perspectief nodig. Over dit onderwerp gaat het in deze Verbinding. Zonder perspectief gaat een bedrijfsovername waarschijnlijk niet door. En zonder gedegen Landbouwakkoord zal er weinig ruimte zijn voor veranderingen in de landbouw, weinig mogelijkheden om stikstofuitstoot te verminderen en zoveel meer. Duidelijkheid en nog eens duidelijkheid, met perspectief, dat is het allerbelangrijkste. Ik hoop van harte dat er een goed Landbouwakkoord ligt wanneer u dit leest. Dan weten we wat we kunnen doen.

Ik moest ook aan het woord perspectief denken bij het horen van een preek, vlak voor Hemelvaart. Onze Here Jezus heeft wel vijf stappen van vernedering doorgemaakt: geboren, geleden, gekruisigd, gestorven en begraven, en neergedaald in de hel. Maar beseffen wij wel dat juist deze vernederingen nodig waren om ons perspectief te bieden? Gelukkig zijn er ook verhogingen: de opstanding, de hemelvaart, zitten aan Gods rechterhand en terugkomen op de jongste dag. Geloofd zij God, wat een perspectief!

Dat geeft moed en kracht om vol te houden, ook wanneer het toekomstperspectief niet goed zichtbaar is. Geniet van de goede dingen die God ons geeft. Veel werkhousiasme toegewenst.

Dick van der Horst

Deze rubriek wordt beurtelings geschreven door Jan Overeem (CCA) en Dick van der Horst (CGMV).

Agenda

Er worden weer bijeenkomsten gehouden. Houd daarom de websites van CGMV en CCA in het vizier.

Kijk op:

CCA: www.cca-nederland.nl

CGMV: www.cgm.nl/agenda

Inhoud

4 VAN WIE IS DE GROND?

8 IN DE VOETSTAPPEN VAN JE VADER?

10 MAATSCHAP NOORDERMEER BOERT BIOLOGISCH VERDER

17 LEVENSLESSEN VAN EEN PATER JEZUÏET

Redactioneel

Minister Adema had het nog zo beloofd, maar het landbouwakkoord kwam er niet, begin april. De onderhandelingen liepen zelfs bijna uit de rails, getuige het onverwachte aanschuiven van premier Mark Rutte. Toch is blijven praten het enige dat erop zit, zeker voor de lange termijn.

Over de lange termijn gaat het ook bij bedrijfsopvolging. Wie gaat het bedrijf overnemen, onder welke voorwaarden, en wanneer? In 'Op de koffie' vertellen vader en zoon Noordermeer hoe dat in hun familie in zijn werk is gegaan. Met een beetje goede wil loopt de vierde generatie - nog in de luiers - ook al rond.

Opvolging is in de Bijbel ook een thema. Als de profeet Elisa het stokje van Elia overneemt, is perspectief ook een onderwerp van gesprek. Hoeveel gelovigen zijn er nog over? Waar doet Elisa het allemaal voor? Saillant detail: Elisa was een boerenzoon, die door profeet te worden zijn vader niet opvolgde op het bedrijf. Soms moet je tot de conclusie komen dat er een ander pad voor je klaarligt.

Wiggele Oosterhoff duikt om de huidige landbouwproblematiek te duiden in de geschiedenis. Soms liggen daar voor een deel de oplossingen voor nu. Neem de meent of mient, het gemeenschappelijke stuk grond waar alle boeren gebruik van konden maken. En de landbouwcoöperaties van daarna. Samenwerken - op allerlei manieren - kan een deel van de oplossing zijn.

Ook met een landbouwakkoord zullen vertrouwen en samenwerken van groot belang blijven, zowel voor mensen onder elkaar - of het nou boeren of burgers zijn - en voor de mensen die beslissingen nemen en ze uitvoeren.

Ineke Evink, eindredacteur

Waarover spraken zij, en waarover spreken wij?

LTO, Biohuis en NAJK spreken aan een zogenaamde hoofdtafel met het ministerie van LNV over de toekomst van de land- en tuinbouw in Nederland. De gesprekken zijn intens en intensief, en duren langer dan gedacht. Belangrijke discussiepunten zijn grond en grondgebondenheid, en verdienmodellen voor (jonge) boeren en tuinders. Onder de tafel speelt het vertrouwen in de overheid mee, of wellicht beter, het ontbreken ervan. In dit hoofdartikel zoomen we dieper op deze onderwerpen in.

Tekst: Wiggele Oosterhoff Beeld: Karla Leeftink, Unsplash

GOED GESPREK

4 Het hoofdartikel in het vorige nummer van Verbinding ging over 'het goede gesprek' en hoe belangrijk het is goede vragen te stellen. In het gesprek over een landbouwakkoord moet het gaan over de vraag: hoe willen we in Nederland met elkaar samenleven?

Gezien de actualiteit gaat ook dit hoofdartikel over het landbouwakkoord. Op het moment dat ik dit schrijf, is dat akkoord nog niet gesloten. Er is afgesproken dat Chris Kalden, de voorzitter van de hoofdtafel, de definitieve tekst voor een concept-landbouwakkoord schrijft. Wellicht is er op het moment dat je dit leest inmiddels wel een akkoord over het landbouwakkoord. Bedoel je nu een echt akkoord of een concept?

GROND

Grond is een van de belangrijkste onderwerpen, bijvoorbeeld over al dan niet verplicht uitkopen van boeren, over landbouwgrond en landschapsgrond.

Veel boeren zijn gehecht aan hun grond, aan de plek waar ze boeren en als agrarische familie samenleven. We spreken niet voor niets over kleiboeren of zandboeren. Praten over grond en onteigening is daarom vaak een emotioneel gesprek. Het gaat letterlijk over de grond onder het bestaan van een agrarische familie en het bedrijf.

Ds. Rinie van Reenen schreef een brief over het onteigenen van grond aan de landbouworganisaties. Deze brief staat op de website van CCA. Hij stelt onder andere de vraag: waarom gaan boeren over het algemeen wel akkoord als ze voor stadsuitbreiding of infrastructuur worden onteigend en waarom hebben ze moeite met onteigening voor de natuur? Daarnaast wijst hij op de emotionele waarde van grond voor agrarische families en schrijft over 'voorvaderlijke grond'. Vanuit Bijbels perspectief is grond ten diepste niet van de staat of van een agrarische familie is, maar van God, de Schepper, vindt Van Reenen. Dat ben ik met hem eens.

Land is de grond onder het bestaan van een agrarische familiebedrijf.

Het antwoord op de vraag van wie de grond is, hangt af van het systeem waarin je de vraag stelt. Van Reenen beantwoordt de eigendomsvraag in zowel het familiesysteem (voorvaderlijke grond) als in het geloofssysteem (God, de Schepper). Het is belangrijk om te weten in welk systeem je het gesprek over grond voert, anders praat je zomaar langs elkaar heen.

Verder valt het me op dat Van Reenen in zijn brief een is-gelijk-teken lijkt te zetten tussen uitkopen en onteigenen. Mij lijkt het belangrijk om onderscheid te maken tussen vrijwillig meedoen aan een uitkoopregeling en niet-vrijwillig

onteigenen. Meerdere boerenfamilies zijn met provincies in gesprek over (vrijwillig) uitkopen, vaak vanwege gebrek aan een bedrijfsopvolger. Laat die gesprekken alsjeblieft in alle rust en zorgvuldigheid plaatsvinden. Eind vorig jaar hebben CCA en CGMV agrariërs hierover een Open Brief aan de ministers van LNV geschreven met de suggestie om deze boerenfamilies een coachingsvoucher te geven. Daarmee kunnen ze met een coach bespreken hoe ze hun leven na het boeren vorm en inhoud kunnen geven.

PARTICULIER BEZIT

André Hoogendijk sprak 13 april 2023 de zogeheten *Life Lezing* uit op de Aeres Hogeschool in Dronten. Hoogendijk is historicus en landbouwkundige. en onder andere directeur van de BO-Akkerbouw. Hij stelt dat grond sinds de negentiende eeuw (onder invloed van Napoleon) vooral particulier bezit is geworden. Daarvoor was veel grond gemeenschappelijk bezit, in het Engels aangeduid met *commons* en in het Nederlands met meent of mient. De meent was eigendom van de gemeenschap, en boeren hadden gezamenlijke rechten en plichten. Hoogendijk trekt deze lijn door naar het heden en vertelt over nieuwe initiatieven

als Aardpeer en Land van Ons. Bij deze initiatieven wordt eigenaarschap van de grond en bedrijfsvoering ontkoppeld. Volgens Hoogendijk liggen hier kansen voor de landbouwsector, zeker voor komende generaties. Omdat de bedrijven steeds groter worden en de grondprijzen blijven stijgen, zijn bedrijven steeds moeilijker over te nemen. Alternatieve eigendomsconstructies kunnen uitkomst bieden.

Vroeger was de grond van de gemeenschap. Wellicht biedt dat ook kansen in de toekomst.

GRONDGEBONDENHEID

Voor het voeren van een goed gesprek is het belangrijk dat je dezelfde definities hanteert. Dat geldt ook voor het woord grondgebondenheid. Hierboven gaat over grondgebondenheid: agrarische familie voelen zich verbonden met de

grond waarop ze boeren. Maar aan de tafels van het landbouwakkoord gaat grondgebondenheid over hoeveel dieren per hectare acceptabel is.

Hoogendijk betoogt dat er in de geschiedenis van de Nederlandse landbouw altijd een nauwe relatie is geweest tussen veehouderij en landbouw. Eén van zijn stellingen is dat bij de regionale kringlooplandbouw van vroeger de veehouderij in dienst stond van de landbouw. Beschikbaarheid van voldoende organische mest was voorwaarde. Ik denk dat dit historisch inzicht ook belangrijk is voor de toekomst van de Nederlandse landbouw. Het gesprek over grondgebondenheid moet niet alleen aan de sectortafel van de melkveehouderij worden gevoerd, maar ook aan de tafels van andere grondgebonden sectoren, zoals de akkerbouw en de vollegrondsgroenten. Praat het liefst samen over het gebruik van de beschikbare hectares voor het houden van vee en het telen van gewassen. En over het produceren en gebruiken van organische mest, het verbeteren van bodemvruchtbaarheid en het verbeteren van de waterkwaliteit. Ik pleit hier niet voor het herinvoeren van gemengde agrarische bedrijven. >>

Notariskantoor Beens is een allround notariskantoor in Kampen. Je kunt bij ons terecht voor uiteenlopende notariële diensten. Of het nu gaat om het opstellen van een akte van eigendomsoverdracht, een testament, het doen van een schenking of het oprichten van een stichting. Ons team staat voor jou klaar. Zowel particulieren als bedrijven en organisaties. Wij nemen voor je de tijd en leggen alles uit in heldere taal.

Meeuwenweg 17
8261 VZ Kampen
Tel. (038) 333 70 51
E-mail: info@notariskantoorbeens.nl
www.notariskantoorbeens.nl

Het Anker' bv
kuikenbroederij en pluimveebedrijf

Het adres voor duurzame en biologische jonge hennen

BOVANS BROWN

veel courante eieren
uitstekend nestgedrag
donkere schaalkleur
goede leefbaarheid
ook geschikt voor vrije uitloop

ISABROWN

hoge kilogramproductie p.o.h.
prettig gedrag in volière
goede leefbaarheid
robust

robust
goede leefbaarheid
veel courante eieren
uitstekend nestgedrag
ook geschikt voor vrije uitloop

DEKALB WHITE

Ochten
Telefoon: 0344-641349
Website: www.hetankerbv.nl
E-mail: administratie@hetankerbv.nl

ABZ Diervoeding DE SAMENWERKING

Scherp geprijsde (maatwerk) voeders

Co-boeren met kennis en expertise

Hoger rendement per dier

ABZ Diervoeding en De Samenwerking bundelen hun krachten om voor u het meest geschikte voer en advies op maat te leveren. Gezonde dieren en een gegarandeerde voederwaarde. Samen met u willen wij werken aan optimale prestaties in uw stal en een beter rendement op uw bedrijf. Dat is waar wij voor staan. **Het beste dichtbij.**

Kijk op:
www.abzdiervoeding.nl/abz-diervoeding-dat-loont/

>>

Ik denk dat boeren vanwege hun autonomie en ondernemerschap graag het eigen bedrijf willen behouden. Ik pleit wel voor gemengde bedrijfsvoering, voor veel meer samenwerking tussen akkerbouwers en veehouders. Voor regionale kringlooplandbouw dus.

REGELGEVING

We leven in Nederland met heel veel mensen en heel veel dieren op een heel klein stukje aarde. Dé manier waarop we dat met elkaar leefbaar proberen te houden, is door het maken van veel wet- en regelgeving. Ik denk dat we allemaal ervaren dat we aan het einde van deze manier van samenleven zijn gekomen. Nog meer regels gaan ons echt niet helpen om ons land leefbaarder te maken. Integendeel.

We moeten terug – of misschien beter, vooruit – naar meer vrijheid en verantwoordelijkheid voor boeren en burgers zelf. Naar een slankere overheid met visie, die stuurt op hoofdlijnen. Naar vertrouwen in elkaar, in plaats van het organiseren van het wantrouwen. Ik denk dat veel mensen dit wel met me eens zijn. Maar hoe doe je dat? We hebben ons toch te houden aan wetten en regels van onze overheid, en aan afspraken die in Brussel zijn gemaakt? Begrijp me goed, ik pleit niet voor burgerlijke ongehoorzaamheid of anarchie. Ik pleit wel voor het stellen van goede vragen. In het vorige hoofdstuk (maart 2023) citeerde ik het NAJK. Zij zijn de gesprekken aan de hoofdtafel van het landbouwakkoord begonnen met vijf vragen. Vragen over een gezamenlijke visie, over duurzaamheid en

verdienmodellen, over de toekomst van jonge boeren en tuinders in Nederland.

TRAGE VRAGEN

Als redactie van Verbinding denken we dat het stellen van vragen over drijfveren en onderliggende waarden belangrijk is. We noemen dat trage vragen. Vragen waar je even de tijd voor moet nemen. Voor de laatste keer een verwijzing naar de *Life Lezing* van André Hoogendijk. Hij sprak over de landbouwcrisis van 1878, waarbij verschillende crises de Nederlandse landbouw troffen. Op aandringen van de Tweede Kamer stelde de overheid in 1886 een staatscommissie in, die in vijf jaar tijd, twaalf adviezen uitbracht. Onder andere over landbouwkundig onderzoek en onderwijs, over verbetering van de veefokkerij en over landbouwkredieten. Het huidige landbouwakkoord moet in een paar maanden tijd worden gesloten, terwijl er veel partijen bij betrokken zijn en grote belangen een rol spelen. Bovendien liggen er grote vragen op tafel over de toekomst van de Nederlandse land- en tuinbouw, over het gebruik van ruimte en bezit van grond, over de toekomst van volgende generaties boeren en burgers. Dat zijn trage vragen. Het zoeken oplossingen en antwoorden kost nu eenmaal tijd.

Neem de tijd voor trage vragen, voor het samen zoeken naar oplossingen en antwoorden.

Als christenen die ons verbonden voelen met de agrarische sector, wil ik het volgende aan jou vragen:

1. Ga in gesprek met God. Neem de tijd om te bidden; voor onze medemensen, de aarde en de agrarische sector.
2. Ga in gesprek met elkaar. Neem de tijd om te vragen, te denken en door te praten over wat je bezig houdt.
3. Ga in gesprek met jongeren. Neem de tijd om te vragen wat zij belangrijk vinden en hoe zij de toekomst voor zich zien.

Bronnen:

- Reenen, M. van. *Wel of niet onteigenen? Graag een bats dieper!* Brief aan landbouworganisaties. Zie: www.cca-nederland.nl.
- Oosterhoff, Wiggele. *Van wie is de grond eigenlijk? Het is maar net hoe je het bekijkt.* Nederlands Dagblad, 21 maart 2021. Zie: www.cca-nederland.nl.
- Overeem, Jan, Wiggele Oosterhoff en Niels Rook. *Geef aandacht aan boerenfamilies.* Open Brief aan ministers LNV. Zie: www.cca-nederland.nl.
- Hoogendijk, André. *Transitie in vertrouwen, toekomstig verleden van de Nederlandse landbouw.* Life Lezing 2023, Aeres Hogeschool Dronten. Zie: www.aereshogeschool.nl.

VERDIEPING

BEDRIJFSOPVOLGING OF CARRIÈRE-SWITCH?

Over hoe Elisa profeet werd (1 Koningen 19:19-21 en 2 Koningen 2:7-14)

Tekst: Wiggele Oosterhoff

Familiebedrijven hebben iets romantisch. Tot 2013 was touwfabriek Van der Lee het oudste familiebedrijf in Nederland. Vanaf 1545 tot 2013 stond er altijd een Van der Lee aan het roer. Eind 2013 werd het bedrijf na 468 jaar en 13 generaties overgenomen door een staalfabrikant. In 2023 bestond modezaak Van Westen

Mannen uit Zaamslag in Zeeuws-Vlaanderen precies 100 jaar. Inmiddels staat de vierde generatie klaar. Bij ons koningshuis loopt er een directe (vrouwelijke) lijn van Willem van Oranje naar Willem-Alexander. Het huis van Oranje regeert dus, op twee stadhoudersloze tijdperken en wat jaren

Franse en Duitse bezetting na, al bijna 450 jaar over ons land. Toch zijn dit uitzonderingen. In slechts een kwart van de gevallen gaat een bedrijf over van ouder op kind. Nog een generatie verder heeft in nog maar 10% van de gevallen een familielid de leiding. De kans dat een familiebedrijf het langer

dan 50 jaar uithoudt, is dus niet zo groot. Je kunt beter een goede directeur of manager van buiten aantrekken dan de zaak overdragen aan je zoon of dochter.

BOODSCHAP

In de tijd dat Elia leefde, geloofde bijna niemand meer in God. Als profeet van de HEER had Elia het niet gemakkelijk met de boodschap die hij moest overbrengen: “Keer je af van je eigen gekozen afgoden en ga weer geloven in onze God, die hemel en aarde gemaakt heeft, de God van Abraham, Isaak en Jakob, de God die ons uit Egypte bevrijd heeft en via Mozes zijn heilzame geboden aan ons gegeven heeft.” Onvermoeibaar was Elia geweest. Hij had in de wedstrijd ‘wie kan vuur uit de hemel laten regenen’ de macht van de HEER laten zien. Toen hadden de Israëlieten gejuicht: “De HEER is God, de HEER is God!” Maar meteen na die glorieuze overwinning moet Elia maken dat hij weggemt. Izebel is woedend en wil hem binnen 24 uur dood in handen hebben.

Elia slaat op de vlucht en ziet het niet meer zitten. In de woestijn zegt hij tegen God: “HEER, het heeft geen zin meer. De Israëlieten hebben het verbond dat U met hen gesloten had, naast zich neergelegd. Ze trekken zich niets meer van U aan. Ik heb me volledig ingezet, maar ben alleen overgebleven. Ik heb er genoeg van, HEER, laat mij hier sterven.” Maar God zelf overtuigt Elia om verder te gaan en Elisa te zalven als opvolger. Maar met welk perspectief? Zullen er wel gelovigen overblijven? Of was het aanbidden van de HEER iets voor de liefhebber, was het lezen uit de wetten van Mozes net zoiets als een familiebedrijf, dat ook wel over 50 jaar verdwenen zou zijn? Zorgelijke tijden dus. Wil de laatste gelovige het licht uit doen?

Dat scenario was toen heel reëel. Net

als vandaag. Denk jij ook wel eens: het christelijk geloof hangt in Nederland aan een zijden draadje? Is het binnenkort afgelopen met de kerk in Nederland, omdat iedereen wel op internet z'n geestelijke voedsel kan halen? Let dan op de hemelvaart van Elia en wat daarop volgt. Daarin zie je Gods trouw. Hij zorgt Zelf voor aflossing van de wacht.

FAMILIEBEDRIJF

Elia mag het stokje overdragen aan Elisa. De zaak van God blijft bestaan. Maar voor Elisa betekent het wel een carrière-switch. Hij laat het familiebedrijf van zijn ouders achter. Van landbouwer wordt hij profeet. Eerst profeet in opleiding bij Elia, daarna zijn opvolger. Elisa kiest er bewust voor om in het spoor van Elia verder te gaan. Om die reden had hij gevraagd om een dubbel aandeel in de geest van Elia. Want hij was er diep van doordrongen dat je niet uit eigen kracht profeet kunt zijn. Geloven doet een mens niet uit zichzelf. Daar heb je de Heilige Geest voor nodig.

God verhoort Elisa's wens. Hij is getuige van de hemelvaart van Elia. Zo wijst de HEER hem Zelf aan als opvolger. Alleen Elia's harige profetenmantel blijft achter, dezelfde mantel die Elia hem bij zijn roeping toegeworpen had. Die mantel is nu zijn ambtskleed. Daarmee maakt God duidelijk: 'Jij, Elisa, zult optreden in de lijn van Elia. Bij je taak als profeet zul je, net als hij, kracht van mijn Geest krijgen.' Dat blijkt direct: als Elisa alleen bij de Jordaan terugkomt, herhaalt hij met de opgerolde mantel het teken van Elia. Zo kan Elisa als profeet beginnen en zo gaat het Woord van de HEER verder.

Dat Woord blijft bekend in Israël. En als Elisa sterft, krijgt hij net als Elia de eretitel: 'Strijdwagens en ruitery van Israël!': hij heeft voor Israël meer betekend dan Israëls leger. Dat was in

die dagen in een felle strijd gewikkeld met de Arameeërs uit Damascus. De zelfstandigheid van het tienstammenrijk stond op het spel. Maar Elia en Elisa gingen voorop in het gevecht tegen een veel gevaarlijker vijand: de Baal-dienst. Als zij er niet geweest waren, zou menselijkerwijs gesproken het geloof in de HEER uit Israël verdwenen zijn en was Israël geestelijk vernietigd. Maar door de tomeloze inzet van Elia waren er nog 7.000 gelovigen overgebleven. Van de prediking van Elisa ging nog meer wervingskracht uit. Zo zorgde God er zelf voor dat zijn Woord bekend bleef in Israël. Dat Woord houdt eeuwig stand.

ROEPING

Vandaag is er ook veel in beweging. We leven in onzekere tijden. Bedrijfsopvolging is verre van vanzelfsprekend. Dat bepaalt ons bij onze roeping. Waar wil God dat we ons inzetten voor Hem en onze medemens? En in welke voetsporen wil je dat je kinderen gaan?

Elisa zou het landbouwbedrijf van zijn vader overnemen. Het liep anders, hij werd geen boer maar profeet, en nam de taak van Elia over lemand anders werd boer in zijn plaats. Beiden zetten het werk van hun voorganger voort. Daarin zie ik Gods leiding. Hij zorgt steeds voor aflossing van de wacht. Ook in zware tijden, zowel economisch als qua geloof. En of je een belangrijke positie hebt als 'strijdwagens en ruiters van Israël' of je doet gewoon je werk, Jezus roept ieder van ons op om als christen eerlijk de kost te verdienen en goede, opbouwende woorden te spreken (Efeziërs 4:28, 29). Of je nu in de startblokken staat als bedrijfsopvolger of wanneer een carrière-switch gaat maken.

Wie? **Arie en Jochem Noordermeer**
 Waar? Middenmeer
 Wat? Biologische landbouw op 68 hectare

“Het is nevenactiviteiten ontplooiën óf intensiveren. Wij kiezen voor het eerste”

Arie en Jochem zijn de tweede en derde generatie Noordermeer die boeren op de Almershof. Ze telen er biologische groente, maar er komt nog een nevenactiviteit bij.

Tekst en beeld: Ineke Evink

De Almershof van maatschap Noordermeer is alleen bereikbaar via een kruip-door-sluip-door-route langs prachtig gekleurde bollenvelden en grote tuinbouwkassen, tussen Middenmeer en Medemblik. Aan een smalle weg ligt de boerderij, die stamt uit 1935. De Duitsers bombardeerden vlak voor de bevrijding de dijk bij Den Oever waardoor de Wieringermeer onderliep. De Almershof moest daardoor in 1945 worden herbouwd.

Sinds 1986 bewoont de familie Noordermeer de boerderij, te beginnen bij Ben Noordermeer. Hij boerde op een klein stuk land in Flevoland en kreeg hier in de Wieringermeerpolder de kans meer grond te kopen, vertelt zijn zoon Arie Noordermeer. In 1991 nam Arie het bedrijf van zijn vader over. Inmiddels vormt Arie (56) een maatschap met zijn zoon Jochem (25). Samen vertellen ze over hun bedrijf, zittend aan tafel met een grote mok koffie en een geopende koektrommel voor zich. Echtgenote Dorinda (23) voedt ondertussen de jongste telg.

BIOLOGISCH

“Mijn vrouw en ik zijn net in dit huis getrokken, mijn ouders zijn verhuisd naar Schoorl”, vertelt Jochem. De verhuizing is nog niet afgerond, getuige de muren in de hal die het nog zonder behang moeten stellen. En dat is geen wonder, want Jochem en Dorinda kregen drie weken geleden hun derde kind. Het zou dus zomaar kunnen dat de vierde generatie boeren op de Almershof – nog in de luiers - hier rondloopt. Arie is van plan zich ergens in de komende tien jaar terug te trekken. Maar wanneer, dat weet hij nog niet. Of ze het altijd eens zijn over de koers? Vader en zoon kijken elkaar even aan en lachen. “Ja, hoor.”

De Noordermeers boeren biologisch, en dat doen ze al sinds 2004. Arie: “Mijn vader vond het best dat ik biologisch

Vertel je verhaal, desnoods met woorden

ging boeren, maar pas als hij zich had teruggetrokken. Mijn vader heeft altijd geboerd met de ideeën van Sicco Mansholt: produceren. En hij kent nog de tijden waarin je handmatig moest wieden. De herbiciden die daarna in gebruik kwamen, maakten het boeren een stuk makkelijker. Daar weer vanaf stappen, voelde voor hem als een stap terug, denk ik.” Maar toch, zegt Arie even later, zijn vader wantrouwde dat gemak ook. “Bij het minste of geringste de spinazie bespuiten, wat toen nog heel gewoon was, dat vond hij lui werken. Alsof hij intuïtief aanvoelde dat te gemakkelijk niet goed kon zijn.”

OVERSTAP

Opa Ben (82) woont samen met oma in Middenmeer. Ze komen zo nu en dan langs - het liefst op de fiets - om te kijken. Hij belt geregeld om te vragen hoe het

gaat, en geniet van de inmiddels derde generatie op de Almershof. De overstap naar biologisch was niet heel groot, zegt Arie, maar toch duurde het even voor hij daadwerkelijk de stap zette. “Er kwam een vertegenwoordiger langs die zag dat ik weinig herbiciden gebruikte. ‘Waarom ga je niet helemaal biologisch boeren’, vroeg hij. Dat was het laatste zetje. Maar naast een principekwestie was het ook een economische keuze. Het was biologisch boeren of intensiveren.”

CONSERVEN

Voor Jochem is biologisch boeren bijna vanzelfsprekend. Toch is hij tijdens zijn opleiding aan Van Hall Larenstein bewust stage gaan lopen op reguliere bedrijven. “Ik heb het biologisch boeren met de paplepel ingegoten gekregen, maar ik wilde ook graag bij reguliere boeren

kijken. Ik vond het een uitdaging om te kijken naar wat we gemeenschappelijk hebben. Het is niet een kwestie van goed of slecht, biologisch boeren past gewoon bij mij. Mijn stages waren leerzaam, maar ik ben er niet door van koers veranderd." Op hun 68 hectare grote bedrijf verbouwen ze wortels en knolselderij, aardappels, sluitkool, zomertarwe en gerst, luzerne, en groentes zoals erwten en bonen voor de conserven. "Dat laatste was een grote wens", vertelt Arie. Maar nadelen aan produceren voor de conservenfabrieken zijn er ook. "Er zijn maar een paar grote conservenbedrijven, en je bent afhankelijk van wat zij afnemen. Zij bepalen wat je produceert en wanneer het geoogst wordt. Feitelijk ben je alleen grondstoffenleverancier."

PRIJZEN

Dit jaar gaan de prijzen voor biologische landbouwproducten naar beneden, weten vader en zoon Noordermeer. "Als het economisch slechter gaat, wordt er minder biologisch eten gekocht. Dat is altijd zo", weet Jochem. Biologische producten kosten in de supermarkt wel

twee keer zoveel. Dat is jammer, maar het systeem erachter snappen ze wel. Meer lokaal verkopen of via eigen systemen kan daar verbetering in brengen.

Er kunnen nog wel veel dingen verbeterd worden, vinden ze. Jochem noemt de provincie Groningen als goed voorbeeld. "Die provincie stimuleert biologische landbouw niet met subsidies maar door de telers te helpen productie en afzet beter op elkaar af te stemmen door het convenant Marktpartner Bio Groningen. Dat is beter dan subsidies. Zo worden boeren minder afhankelijk van de paar grote jongens die er nu zijn."

BULK

Nederland kijkt ook te veel naar bulk, vindt hij. "Hier moet een wortel oranje zijn, hoe hij smaakt doet er niet zoveel toe. Dat is jammer. Ik ontmoette een boer uit Zwitserland die zijn klanten op de markt altijd twee soorten peen laat proeven, dure en goedkope. Als ze de duurdere eenmaal hebben geproefd, kopen ze die." Gemiddeld doen bioboeren het beter dan reguliere boeren, vindt

Jochem, al zijn er ook bioboeren die het minder goed doen dan reguliere boeren, het is niet één op één.

ADEMBENEMEND COMPLEX

Biologisch-dynamisch boeren heeft ook zijn interesse, al is dat in economisch opzicht nog veel moeilijker. "De smaaksensatie die ik heb bij biologisch-dynamische producten is nog veel sterker dan bij biologische producten. Sommige mensen vinden biologisch-dynamisch boeren occult. En inderdaad kan het daar trekjes van hebben. Biologisch-dynamisch is ook bovennatuurlijk in die zin dat er van alles is dat we niet kunnen zien maar wat wel invloed heeft op de schepping. Ik vind dat juist fascinerend omdat ik God als de bron daarvan zie. Hij heeft de schepping zo adembenemend complex gemaakt. Als je daar niet God achter ziet maar een andere bron, dan is dat inderdaad occult. Waarom zou bijvoorbeeld de maanstand geen invloed hebben op hoe goed het zaad ontkiemt? Soms is het ook gewoon boerenverstand, en handelen uit ondervinding." Arie: "Toen ik op de middelbare landbouwschool zat, was ik ook geïnteresseerd in biologisch-dynamisch boeren. Toch heb ik me toen door iemand laten weerhouden om me daar echt in te verdiepen. Het was occult, zei hij. Toen heb ik gekozen voor wat je nu planet-proof zou noemen."

Nevenactiviteit

Biologisch boeren heeft voor Jochem ook een menselijke kant: hij wil graag als nevenactiviteit dagbesteding gaan aanbieden en heeft daarvoor bijna een opleiding afgerond. "Ik ga graag met mensen om, maar er komen normaal gesproken niet zo veel mensen op een boerderij. En de natuur is helend, de natuur geeft rust. Dat gun ik ook andere mensen. Bovendien vind ik dat we niet de kant van de robotica op moeten, hoe

efficiënt ook. Ik heb liever meer mensen dan meer machines. Als er geen mensen te vinden zijn voor het werk, zul je wel moeten, maar mensen vervangen door robotica, dat vind ik een ethische kwestie."

Hij laat de oorspronkelijke schuur zien, waarin een toilet is gemaakt. Buiten is al een stuk grond is afgeschut, daar komt een moestuin. "Wat we daar gaan verbouwen, gaat naar de voedselbank." Verbreden is ook noodzaak, weet hij. "Ons bedrijf heeft verdienruimte voor anderhalf fte, maar we hebben er twee. Er is dus een halve fte beschikbaar voor begeleiding. Daarnaast, het is nevenactiviteiten ontplooiën óf intensiveren. Wij kiezen voor het eerste."

Naast de oorspronkelijke schuur uit 1945 staat een nieuwe loods. Stapels houten kisten staan buiten op het erf, en binnen. In sommige kisten zitten aardappels, maar de meeste zijn leeg.

ZAAIEN

Het miezert een beetje buiten, de lucht is grijs. De vijf Schotse hooglanders die Arie als hobby houdt, komen nieuwsgierig aanlopen. Ze storen zich niet aan de windturbine die vlakbij hen in het land staat. "Die levert 850 kilowatt", vertelt Arie. "Meer dan tien keer zoveel als de zonnepanelen die we op het dak van de schuur hebben liggen." De windmolen zal op termijn moeten verdwijnen, maar voorlopig blijft hij in verband met de energietransitie nog wel even staan, verwacht Arie. "Er is in de gemeente Hollands Kroon op dit moment weinig draagvlak voor windmolens. Zelf zouden we de turbine die er nu staat graag willen vervangen door zo'n mooie Groninger windmolen, die lichtgroene met een houten staart. Een jaar geleden kregen we daar nog geen toestemming voor, maar wie weet verandert dat nog." Arie gaat een kijkje nemen op het land en komt weer terug lopen. "Morgen zaaien?" vraagt Jochem. "Ja, het ziet er goed uit. Gaan we doen."

*God heeft de schepping
zo adembenemend
complex gemaakt*

COLUMN

Het perspectief bij verandering

Verandering, vanaf zijn geboorte is de mens er onderhevig aan. Ons hele leven komen we veranderingen tegen. Op het agrarisch bedrijf is dat niet anders, we leven in een tijd waarin er veel verandert in de agrarische sector. Maar hoe gaan we met deze veranderingen om? Welke perspectieven liggen er voor ons?

Eén ding is zeker, wij mensen houden niet van verandering. Het bekende is veilig en zeker, het onbekende is nog ervaringsloos. Wat we kunnen doen bij verandering is terugkijken en om ons heen kijken. Hoe hebben wij zelf veranderingen ervaren, en hoe gaan mensen om ons heen ermee om?

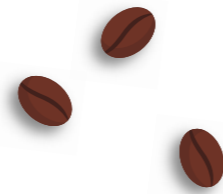
Als ik naar mijn leven kijk, heb ik - hoe jong ik ook nog ben - veranderingen meegemaakt die ik op het moment zelf als zeer stressvol heb ervaren. Achteraf bleken ze goed te zijn geweest of in ieder geval mij te hebben gevormd. Ik denk dat iedereen zulke situaties in zijn of haar leven meemaakt.

In de Bijbel staan ook voorbeelden van veranderingen. Het volk Israël zag er tegenop om van woonplaats te veranderen en wilde zelfs liever terug naar Egypte. Het onbekende was voor hen zo angstaanjagend dat ze liever teruggingen naar de slavernij. Dat kenden ze tenminste. De rijke man in Marcus 10 vindt het lastig om al zijn bezittingen te verkopen en Jezus te volgen. De man wilde wel veranderen, maar het bekende was comfortabel. Begrijp me niet verkeerd, zowel aan het volk Israël als de rijke man wordt veel verandering gevraagd. Maar wat de voorbeelden gemeen hebben, is dat God alles in de hand heeft. En dat de verandering uiteindelijk beter voor hen is, hoe onlogisch die er menselijk gezien ook uitziet.

Als perspectief in veranderlijke situaties wil ik u daarom meegeven dat wat er ook gaat gebeuren, God ALLES in de hand heeft (Psalm 103 vers 19).

Jochem

Jochem Noordermeer (1997) is zoon van een biologische akkerbouwer in Middenmeer. Hij studeerde tuin- en akkerbouw en werkt samen met zijn vader in een maatschap.

RECENSIE

GOED OVERDRAGEN, HOE DOE JE DAT?

Hoe draag je je bedrijf op een goede manier over aan de volgende generatie? En hoe houd je de familieverhoudingen goed?

Tekst: Ineke Evink. Beeld: cover van besproken boek

Als je een eigen bedrijf hebt, raken weinig zaken zo diep als de overdracht aan de volgende generatie. Alles komt bij elkaar, de toekomst van het bedrijf, de financiën, en bovenal de familieverhoudingen. Soms gaat het makkelijk, maar vaak komen allerlei zaken boven water die tot dan toe onuitgesproken bleven of misschien niet eens bewust werden ervaren.

14 Wiggele Oosterhoff heeft ervaring met bedrijfsoverdrachten, en dan vooral met de sociale aspecten ervan. Wat hem daarbij geholpen heeft is de leergang contextueel pastoraat. De term contextueel komt oorspronkelijk bij de Hongaars-Amerikaanse psychiater en psychotherapeut Iván Böszörményi-Nagy. Hij ontdekte hoe belangrijk familie is bij psychiatrische aandoeningen, en breder voor het hele menselijke leven in al zijn facetten. En dus ook bij de overdracht van familiebedrijven. Wiggele heeft zijn opleiding en ervaring op dat gebied in een toegankelijk, praktisch en leerzaam boek gegoten: Doorzien. Een contextueel handboek voor agrarische familiebedrijven.

TOEGANKELIJK

Gebruikmakend van theorieën maar vooral van de praktijk beschrijft hij aan de hand van levendige en herkenbare praktijkvoorbeelden waar de voetangels en klemmen zitten bij zulke overdrachten.

Familie zit immers dicht op je huid, je kent ze je leven lang al en hebt allerlei manieren geleerd om met ze om te gaan. Dat gaat vaak niet eens bewust, zeker niet als het om je ouders en broers en zussen gaat. Des te belangrijker is het te doorzien wat er gebeurt in onderlinge relaties, welke rollen ieder lid van de familie vervult, en hoe dat komt. Bij agrarische bedrijven komt daar nog veel meer bij kijken. De boerderij is soms al generaties in de familie, er is verbondenheid met de grond, er is vaak ook levende have. Kortom, alles is met elkaar vervlochten en wordt aan die ene keukentafel besproken

VERVLOCHTEN

Het boek helpt om al die met elkaar vervlochten belangen, gewoontes en patronen te doorzien. Pas dan kun je ermee aan de slag. Daarvoor heeft Wiggele een model ontwikkeld dat hij de Ondernemersdriehoek noemt. De driehoek kent drie punten, ondernemerskrachten worden ze genoemd: gedrevenheid, verantwoordelijkheid en verbondenheid. Ieder lid van de ondernemersfamilie neemt zijn eigen plek in, mede bepaald door anderen. Want gedrag van de een roept gedrag van de ander op.

Doorzien is een werkboek. De lezer wordt uitgenodigd aan de hand van de modellen zijn eigen plek te ontdekken, en die van anderen. De vele praktijkvoorbeelden van allerlei verschillende families maken dat concreet. Bij elk hoofdstuk staan opdrachten die je verder helpen om de inhoud van het boek te verwerken en beter te begrijpen. Wiggele schuwt daarbij lastige kwesties niet. Alleen al de titels van de hoofdstukken maken dat duidelijk: 'De bezette troon' en 'Het lievelingskind' spreken boekdelen. Het laatste hoofdstuk heet Communiceren. Als je ziet wat er allemaal aan de orde komt in het boek, zou je denken dat dit hoofdstuk ook wel als eerste aan bod had mogen komen. Maar dat is vergeleken met de verdere inhoud maar een mineur puntje van kritiek.

Wiggele Oosterhoff

Doorzien.
Een contextueel handboek voor agrarische bedrijven.

Gods Geest

Gods Geest was
vroeg op
de eerste bladzijde van de Bijbel
zwevend over het water.

Gods Geest verbindt
een rivier met
hemel en aarde
zwevend als een duif.

Gods Geest spreekt
verbondenheid van
Drie in Eén
dit is mijn geliefde Zoon.

Gods Geest roept
de kerk op
de laatste bladzijde van de Bijbel
kom Here Jezus, kom snel.

Gods Geest werkt
vruchten uit
liefde, blijdschap, vrede, geduld, vriendelijkheid,
goedheid, geloof, zachtmoedigheid, zelfbeheersing.

Gods Geest is
hoorbaar, zichtbaar, voelbaar
een drievoudig snoer wordt
niet snel verbroken.

Gods Geest werkt
in mij en jou
dat geloof ik
zeker.

Gods Geest geeft
aan mij en jou
dat geloof
om te geloven.

Het is mij te wonderlijk
ik kan er niet bij.

Wiggele Oosterhoff

WILT U ADVERTEREN?
BEL EDDY MORREN!

TEL 0318-253020 / 06-23056672
E-MAIL: INFO@MORRENMEDIA.NL

WWW.MORRENMEDIA.NL

E.J. BOS
DIERVOEDING

Ribesstraat 5
Ederveen
T 0318-571155
E orders@ejbos.nl

Met zorg
voor diervoer

www.ejbos.nl

6 kilo kalfsvlees voor maar € 68,25!

Koop lokaal pakket:

- 3x 500 gram gehakt
- 2x 250 gram gehakt
- 1x 720 (6 x 120) gram biefstuk / entrecote
- 2x 400 gram ribslappen
- 2x 500 gram kalfslappen
- 3x 5 hamburgers à 100 gram

Alle producten in het pakket worden vers en vacuüm verpakt bij u thuis geleverd. Gratis bezorging in de regio! Bestel uw pakket online via www.farmfields.nl

Een leeuw verantwoord gevoel

Farm Fields
farmfields.nl

boon
agrosystems

De maat in agro techniek

www.boonagro.nl

RECENSIE

LEVENSLESSEN. HOE OUDE WIJSHEID JOUW LEVEN IN BLOEI ZET

Kan een protestants iets hebben aan de levenslessen van een katholieke internetpastor en jezuïet? Maar natuurlijk kan dat.

Tekst: Ineke Evink

Nikolaas Sintobin schrijft in zijn boek 'Levenslessen. Hoe oude wijsheid jouw leven in bloei zet'. korte essays aan de hand van kernbegrippen als geduld, liefde, acceptatie, verbondenheid en vertrouwen. Sintobin is jezuïet, en afkomstig uit België. De jezuïeten zijn een Orde van religieuzen in de rooms-katholieke kerk, in 1540 gesticht door Ignatius van Loyola. Jezuïeten richten zich van oudsher vooral op onderwijs, en dat is te merken aan 'Levenslessen'. Hier is een onderwijzer aan het woord, en wel een die zijn vak verstaat. Het boek steekt af naar de diepte maar blijft tegelijk heel goed te volgen. In dit boek geen clichés, geen makkelijke oplossingen of goedkope adviezen. Nuchter en hoopvol, vol vertrouwen ook.

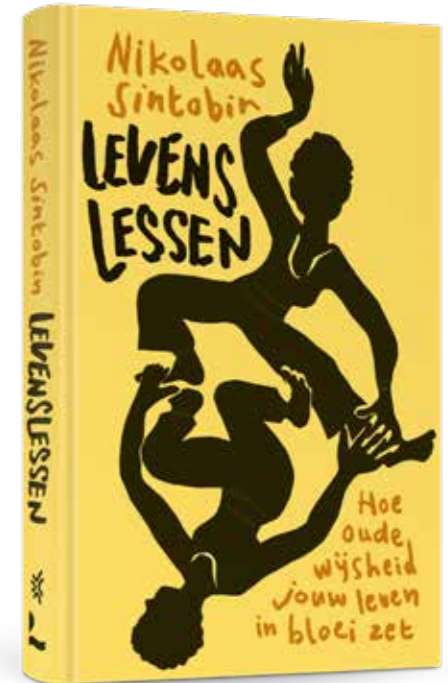
CRISIS

Vertrouwen is een kernwoord in zijn boek. Over vertrouwen zegt Sintobin: 'Vertrouwen is in onze samenleving flink in crisis. Niet dat we er niet naar verlangen. Integendeel. De meesten onder ons vinden het belangrijk om mensen om zich heen te hebben op wie ze kunnen vertrouwen. (...) Een bewuste en doordachte keuze voor vertrouwen je kan helpen om een meer vervullend en

rijk leven te leiden.'

Acceptatie is een geschenk, is de titel van een ander hoofdstuk. Accepteren kan een vervelende bijklank hebben, schrijft Sintobin. 'Het wordt soms gebruikt als synoniem voor 'je neerleggen bij'. Maar we leven in een cultuur van maakbaarheid. Je moet je leven in eigen hand nemen, toch? Keuzes maak je zélf. En wel helemaal. Anders ben je niet echt.' Dat is onzin, weet hij. Er is van alles in het leven waarover je niet kunt beslissen. Er kunnen nare dingen gebeuren in je leven, tegenslagen, ziekte, economische tegenslag. Maar accepteren, aanvaarden van wat je gebeurt, is voorwaarde om iets te kunnen veranderen. 'Zo beschouwd is acceptatie geen lijdzame capitulatie. Wel een actieve houding die het mogelijk maakt dat je leert leven met wie en wat je bent. Zo vermijd je dat je eindeloos energie verliest door te vechten tegen de bierkaai.'

Ook verbinding en verbondenheid is een levensles. Zonder verbondenheid met anderen kun je niet voluit leven. 'Thomas van Aquino was een grote denker uit de dertiende eeuw. In een van zijn boeken gaat hij op zoek naar

de kern van wat het betekent een (unieke) persoon te zijn. Zijn conclusie is verrassend eenvoudig. Een persoon, zo besluit Thomas na een lange redenering, is relatie. (...) Mensen zijn gemaakt om te leven in verbondenheid. Hoe meer je leeft in verbondenheid met anderen, hoe meer je mens wordt.' Nog veel meer waardevols is in dit boek te vinden. Het is geen boek om in een keer uit te lezen, maar meer een boek dat je er af en toe even bij pakt. Elk van de twintig hoofdstukken geeft genoeg om over na te denken, om troost of bemoediging uit te halen. En om van te leren.

Nikolaas Sintobin

'Levenslessen. Hoe oude wijsheid jouw leven in bloei zet.'

Uitg. Boekencentrum, 20 euro

Klankbordgroep

In plaats van het bestuur van CGMV agrariërs komt er een klankbordgroep, die nu vier leden heeft. Hier stellen we ze aan u voor.

Mennard Hofman

“Op deze boerderij zijn wij de derde generatie die op deze boerderij boert, maar het boeren gaat nog veel verder in de familie terug. Oorspronkelijk komen mijn voorouders uit een ander deel van Groningen. Mijn opa kocht de boerderij net buiten Noordhorn waar ik nu woon, samen met mijn vrouw Anja en onze vijf kinderen.

Wij nemen samen de boerderij langzamerhand over van mijn ouders. We zitten nu nog met hen in een maatschap, en mijn vader werkt nog mee. Mijn vrouw heeft de boekhouding al overgenomen van mijn moeder, en zo bouwen mijn ouders langzamerhand verder af. Mijn broer zit sinds een jaar op een andere locatie. We hebben een melkveebedrijf met 165 koeien die per jaar anderhalf miljoen liter melk geven. We hebben ook een beetje akkerbouw want we telen voertarwe voor eigen gebruik.

Daarnaast doen we aan weidevogelbeheer, op allerlei manieren. We hebben een stukje plasdras want dat is goed voor vogels als grutto's, Kieviten, scholeksters en tureluurs. We doen alleen vaste mest op dat het land want dat is beter voor het bodemleven en dus voor de vogels. We hebben veel over de vogels geleerd zodat we weten wat ze nodig hebben.

We maaien bijvoorbeeld pas op 15 juni. Dat is heel erg laat. De kwaliteit van het gras gaat dan erg achteruit, het bevat dan veel minder eiwitten. Wat we krijgen aan vergoeding voor het beheer zijn we weer kwijt aan extra krachtvoer. We boeren dus regulier maar we houden zo veel mogelijk rekening met alles om ons heen.

Er komt veel kijken bij het boeren, alles grijpt in elkaar. Dat is het leuke van boeren, dat je op zo veel vlakken bezig bent. Ik geniet ervan om bezig te zijn in Gods schepping. Ik hoef niet de hele dag op een kantoor te zitten of in de auto te rijden, want ik ben al op mijn werk. Ik hoop in de klankbordgroep vanuit het noorden een bijdrage te kunnen leveren aan CGMV agrariërs, en input aan de nieuwe directeur van CGMV.”

>>

Klankbordgroep

Pieter Post

“Ik ben varkensboer in Rouveen, in een maatschap met mijn compagnon Klaas en Jenny Mijnheer. Ik wilde eigenlijk meteen al boer worden, maar mijn moeder vond dat ik eerst een vak moest leren. Daarom werd ik leerkracht. Maar toen kwam de kans om te gaan boeren, en nu houd ik me bezig met varkens op vier poten in plaats van twee benen.

We houden 350 zeugen op een gesloten bedrijf, van zaadje tot karbonaadje, zeg maar. Alleen het sperma wordt aangevoerd. We insemineren de varkens dan ook zelf. En uiteindelijk worden ze als vleesvarkens weer afgeleverd voor de consument. De biggen blijven op het eigen bedrijf, daardoor houden we de controle op de gezondheid van de dieren. We regelen ook zelf de eigen aanfok. Het mooie is dat je zo het hele proces meemaakt.

Door de eigen aanfok voorkomen we inteelt en houden we de dieren zo gezond mogelijk. Onze dieren hebben een hoge gezondheidsstatus. Er kan altijd wat gebeuren natuurlijk, maar tot nu toe gaat het heel goed. Gezondheid is de sleutel voor een blij varken en een blij boer. Als boer hoef je minder in te enten. Je kunt beter zorgen dat je geen ziektes binnen krijgt, dan dat je het moet bestrijden. Dat proberen we te voorkomen, door het bedrijf gesloten te houden. Voor bezoek geldt bijvoorbeeld dat ze de afgelopen 48 uur niet met varkens in aanraking mogen zijn geweest. De meeste mensen die hier komen, weten dat inmiddels, het geeft verder geen problemen. We hebben met onze 350 zeugen geen groot bedrijf, maar we voeren proeven uit voor verschillende bedrijven, vooral op gebied van genetica en voer. Waar doen de varkens het goed

op, en wat voorkomt ziektes, bijvoorbeeld. De gegevens die ons bedrijf verzamelt worden wereldwijd gebruikt. Het vlees van onze varkens gaat naar de Lidl en de Jumbo. Het is vlees met 1 ster voor het Beter Leven-keurmerk. Vlees met twee sterren is niet haalbaar. Er was één boer die een twee-sterren-bedrijf had, en die is ermee gestopt omdat het niet uit kon. Naar biologisch varkensvlees is ook steeds minder vraag. Consumenten willen gewoon niet meer betalen. Ik heb me aangesloten bij de klankbordgroep omdat ik het onderlinge contact met andere boeren belangrijk vind. En als boer moet je daar toch wat meer je best voor doen. De christelijke identiteit van CGMV agrariërs was daarnaast een belangrijke reden om mee te doen.”

Ervaren specialisten | Sterke vastgoedportefeuille | Persoonlijke aanpak

Uw vermogen

**verdient veiligheid, flexibiliteit en een
gegarandeerd rendement van 2,5% tot 4%**

Van Dam, Van Dam & Verkade

INVESTEREN IN ONROERENDE ZAKEN

Herengracht 74, 1015 BR Amsterdam | T +31 (0)20 - 489 6500
info@vandamvandamverkade.com | www.vandamvandamverkade.com

